DE CONFLAGRATIONE AGRI PVTEOLANI, SIMONIS PORTII NEAPOLITANI EPISTOLA.

BIBLIOT. NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

FLORENTIAE
M. D LI.

ILLVSTRISS. D. PETRO A TOLETO PRINCIPI VILLAE FRANCAE, REGNI Neapolitani Proregi,& militum Imperatori. Simon Portius. S. D.

MVLTA ſunt,quæ etſi naturali ratione eueniāt,quia tamen raro contingunt,portenta hominibus:atque iis maximè, qui rumore potius ea quàm viſu percipiunt,videri ſolent. Quamobrem ne de eo, quod nuper anno ſcilicet à partu Virginis M.D. XXXVIII. campis accidit Puteolanis, falſum aliquid ad te deferatur:cùm mea omnia,atque hæc præcipue, quæ ad noſtra ſtudia adtinent, me tibi debere ſentiam:eius rei totius hiſtoriam breui recenſere, & quod Philoſophi propriū munus eſt,cauſas tibi aperire conſtitui: rem haud ingratam me facturum exiſtimans. Vidiſti tu quidem conflagrationē,& vniuerſam Puteolorum regionē luſtraſti.eſt ea vicina mari, aquis calidis,& lutoſo ſulfure abundans:montes habet à ſeptentrione & meridie,qui ad mare vſque procurrūt,vbi cauernæ multæ & magnæ caloris vim plurimam cohibent.Fuit hæc regio biennio ferè magnis terræmotib.agitata: vt nulla in ea ſupereſſet domus integra,nullum ædificiū,quod non certā & proximā ruinam minaretur.At vero. V.& IIII.Cal.Octobr. perpetuis diebus, noctibusque terra commota eſt: mare paſsib.fere. CC. receſsit. quo quidē loco & ingentem piſcium multitudinē accolæ capere,& aquæ dulces proſilire viſæ fuerunt. III. tandem Cal. magnus terræ tractus, qui inter radices montis, quem Barbarum incolę appellant,& mare iuxta Auernum,

iacet:ſeſe erigere videbatur, & montis ſubito naſcen tis figuram imitari. Eo ipſo die hora noctis. II. iſtæ terræ cumulus, aperto veluti ore, magno cum fremitu, magnos ignes euomuit: pumiceſque & lapides, cineriſque fœdi tantã copiam, vt quæ adhuc extabant Puteolorũ ædificia operuerit, herbas omnes texerit, arbores fregerit, pendentemque vindemiam ad ſextũ vſque lapidem in cineres verterit, aues quoque, & nonnullas quadrupedes beſtias interemerit: fugiẽtib. per tenebras Puteolanis cum natis, & vxoribus & magno gemitu eiulatuque Neapolim ſeſerecipientibus. Qui quidẽ cinis ad LX. fere paſſuum. milia exhalationis vi proiectus eſt. atque quod mirum videri poteſt, propè voraginem, ſiccus: longe vero, lutoſus & humidus cecidit. Verùm quod omnem ſuperat admirationem, mons circum eam voraginem, ex pumicibus, & cinere, pluſquã. M. paſſuum altitudine vna nocte congeſtus aſpicitur. in quo multa quidem inerant ſpiramenta, è quibus duo nunc ſuperſunt, alterum iuxta litus, quod procurrit ad Auernũ: alterum in ipſo montis medio. Auerni magna pars operta cinere, Balnea illa tot ſæculis celebrata, quæque tot ægris ſalutẽ præſtabãt, cinere ſepulta iacent. Durat & hoc incẽdium ad hanc vſque diem, cum aliqua tamen interpollatione: cuius ego mox, quod pollicitus ſum, cauſas naturæ conuenientes, explicare tentabo. Quæ natura raro fiunt, non vna ratione oriuntur: cum eorum quædam certis careãt definitiſque cauſis, cuiuſmodi ſunt quę temere & caſu fiunt: alia verò non ſine certis cauſis, tametſi ea quoque raro eueniant. huius generis ſunt, luminarium defectus, igneę exhalationes, terræmotus. Sed cum hoc, de quo agimus, incendium, poſt magnos fuerit terræmotus; de terræmotu prius pau-

ca quædam dicenda ſunt, è quibus quæ ad hiatū per tinent,commodius explicabuntur. Sol in terrā agen humidam,fumū ex ea quendam educit:qui ſi craſsio fuerit & humidior,vapor dicitur, & humida gignit. vt nubes, pluuias,aquaſque perennes.ſin ſiccior, quē exhalationem Ariſtoteles nuncupauit,ſicca gignit & arida.Fumus hic in terræ antris & cauernis genitus, aut inde totus effluit,aut totus coërcetur:vel partim quidē effluit,partim coërcetur.Si totus effluit, vi ſua propellit aërē & generat ventos: ſin coërcetur totus, vel à meatibus & rimis ac arentis terræ ſoliditate;vel à crebris imbribus, quib. terrę meatus occluduntur, vel à vicino mari, quod ſuo tum frigore tum fluctu, fumos illos in terræ viſcera repellit ; tunc cum ignei ſint, & vi coërceantur, egreſſum motu velociſsimo quærentes,terrā cōmouent, terræmotusque efficiūt magnos.ſi verò partim egrediātur, partim ſub terras coërceātur,leues fiunt terræmotùs:vi nanque imminuta,quæ egreditur pars,aërem;quę cohibetur terrā mouet.Cæterùm non eſt prætereunda cauſa illa ſuperior, quā Aſtrologi amplectuntur ; ſtellarū videlicet cōuentus,ſoliſque & lunæ defectus. Fuerunt hæc omnia tēporibus his primū quidem,Martis cum Saturno congreſſus in Virgine proximo ſolſtitio,qui exhalationes gignere,terręmotuſque excitare conſueuit. Fuere etiā non modò hoc, ſed præterito quoq. anno lunæ defectus ac cometæ.Spectanda item ſunt tēpora terræmotibus apta, ver & autumnus;quibus tum humiditatum,tum caloris incrementa fiunt.vnde ſol & vapores gignit & exhalationes : quorum generationem multo ſuo frigore prohibet hyems,multoque calore æſtas. Hæc de cauſis quas efficientes Philoſophi vocant terræmotuum : deque eorundē temporibus.

Quibus accedit,quòd proxima æſtas pluuiis affluẽs, autumni potius quàm æſtatis naturã tenuit:vnde mirum videri non debet,ſi frequentiores paſſa eſt regio noſtra terræmotus.Soli enim gignendis exhalationibus vberiorem aptioremque materiã tempora ſuppeditarunt.Aptior porro terræmotibus hora, diluculũ eſt:ea ratione,quòd Sol ad nos rediens,terræ cogit frigiditatem,quæ egreſſum prohibet exhalationibus vnde magna vi illæ,celeritateque motæ;terram concutiunt.Quin & meridies idoneus quòd Sol exhalationes ſupernas diſsipet, educatque infernas, quæ terrã mouent; qua ratione ſit in ſuperficie tranquillitas,& intra viſcera motio. Locus verò, qui maximè terræmotibus quatitur, has natura ipſa ſortitus eſt conditiones : vt ſit mari finitimus,eiuſque terra velut ſpongia ſit poris affluens & cauernis.quibus omnibus Puteolanus ager obnoxius,frequentes patitur terræmotus.Nunc igitur exhalationes in profundo multæ cõgregatæ,egredi quærentes,quo propius ad locũ vnde egreſſuræ erant accedebãt, eo maiore vi terræ partes proximas quatiebant;idque in cauſa fuit,vt terræmotus eſſent diebus illis perpetui.Demum exhalationes hæ motu velociſsimo materiã in ea regione bituminoſam,atque igne peruſtam, in terræ cauernis clauſam inflammarunt,atque eã magna vi propulſam eiecerunt. Voraginis igitur hæ cauſæ reddi poſſunt.Sed cum plura voraginem hanc, & terræ hiatũ præceſſerint,ignemque egredientẽ comitentur;ſigillatim eorum omniũ rationes exquirere,non ab re fuerit. Mare primũ receſsit;non alia profectò ratione,niſi quòd exhalationes exitũ quærentes, terram rarefecerunt, quæ veluti ſitiens, aquã per ſuas rimulas hauſit. quo factum eſt,vt pars illa terræ,quæ mari prius abluebá-

tur, ſicca remanſerit, & cinere & lapillis litus in altũ ſe ſuſtulerit. Præceſsit etiam aqua frigida ſcaturiens; quod inde contigit, quoniam aqua è terra ob exhalatione prominente compreſſa, vberius emanauit, terra exitui aquæ cedẽte, & in imum delapſa, mox exhalationum egredi quærentiũ vi eſt ſublata. Hęſitarunt quidam, an ignis ille in bitumine præeſſet, an potius exhalationũ motione accenſus fuerit. Reſponſumque à nobis eſt, materiam quidem illam antea arſiſſe: argumento, quòd aquæ quæ iuxta eam ſcaturiebant, calidæ erant; verùm exhalationũ impetu, & excũdi vim & incendium maius accepiſſe. Dubitant alii, cur non ſemper inde fumus exeat, aut non ſemper fremitus exaudiatur; ſed interuallis tẽporis quibuſdã quieſcere videatur. Huius rei illud in cauſa eſt, quòd primis diebus os voraginis erat anguſtum: flamma item illa ab intimis terræ viſceribus prodiens, cum in procinctu, & voraginis ori proxima erat, magno cum fremitu erupit: deinde dum exhalationis altera pars, à terrę profunditatibus ad os voraginis moueretur, non poterat fremitus ab iis, qui longe erant, percipi. Quòd vero cinis egrediens, vicinis locis ſiccior; at longinquioribus cadat humidior. Eius rei illud in cauſa eſſe exiſtimo, quod egrediens ab ardore ſiccior efficitur; at verò cum longius cadere nequeat, niſi prius ad aëris mediam perueniat regionem, craſsior ibi & humidior fit, itaque deſcendit. Sed de tẽpore quo incendiũ hoc duraturũ ſit, quærunt rudiores, quibus à me fuit dictum, hoc ignorari: nec ſciri aliter poſſe, niſi librata materia, qua ignis ille alitur. Verum qui Veſeui incendium huic Puteolano comparauerit, facile intelliget, non minori tempore duraturũ hoc, quàm illud; cum magnum terræ ſpatium, imo totus ager Pu-

teolanus, ſulfureo bitumine plenus ſit, vt habeat ignis ille aptam,& non cito defecturam materiam.

Atqui quid hæc portendant nonnulli anxie quærunt. ego verò cum Peripateticis dico, nullam præſentionis iſtius certam eſſe cauſam; tametſi Cicero portentis multum tribuat, multum etiam detrahat. Quare ego, quod à me alibi diſputatum eſt, nihil certi hæc ſignificare, præter ſiccitatem, affirmo: cui frugũ penuria ſuccedere conſueuit. quin & peſtem multis ante ſęculis accidiſſe accepimus. Aſtrologi inteſtina bella ſequutura prædicant. corpora nanque ob ſuperiores ſquallores ita arſerunt, vt animus ad iram pronior ſit, ſed ex accidẽti, iſta omnia ſiccitatẽ ſequũtur, vt in libris Meteor. demonſtrauimus. Si qui ſunt qui aliter ſentiant, illorum rationibus doceri nunquam recuſabo. Ariſtoteles ſimilia contigiſſe in Heraclea ciuitate Ponti, & in ſacra inſula Aetoli ſcriptum reliquit. Imperante quoque Tito, anno ſecũdo imperii, Veſuuius mons ab altero vertice magnos eructauit ignes. Item, Cæſare Auguſto, Tito, & Antonino quarto, atque Diocletiano imperantibus; nec non L. Martio, ac Sex. Iulio Coſſ. in Arime inſula, aperta huiuſmodi voragine ſimile natum dicitur incendium. vnde tanti eruperunt ignes, anno ſalutis. 1300. vt tota modò non inſula conflagrauerit. Sed huius rei cauſas aliàs explicabo. Hæc igitur mi Mecœnas ſcribenda duxi; ne Harioli, ſomniorumque interpretes, ac vulgares Aſtrologi alio trahãt, quę natura duce proueniunt.